

Т.А. ДЯЧЕНКО, НТУ «ХПІ», Харків

ОЦІНКА РИНКОВОГО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ, ЩО НАДАЮТЬ ПОСЛУГИ РЕМОНТУ ЕЛЕКТРОДВИГУНІВ, ГЕНЕРАТОРІВ І ТРАНСФОРМАТОРІВ

Виявлено конкурентну специфіку ринку послуг ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів. Здійснено оцінку його ринкового конкурентного середовища.

Вывявлена конкурентная специфика рынка услуг ремонта и технического обслуживания электродвигателей, генераторов и трансформаторов. Осуществлена оценка его рыночной конкурентной среды.

A competitive specificity of the market of services of repair and maintenance of electric motors, generators and transformers has been discovered. An estimation of its market competitive environment has been performed.

Ключові слова: ринкове конкурентне середовище, ринок послуг ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів.

Вступ. Конкуренція має важливе значення для економіки будь-якої країни. Вона стимулює підприємства до впровадження нових технологій, зниження витрат виробництва, більш повного задоволення потреб споживачів. В умовах глобалізаційних тенденцій світової економіки, а також міжнародної економічної кризи, особливої актуальності та важливості як для теоретичного осмислення, так і для вирішення проблем, що постають перед ринковими суб'єктами в умовах посилення конкуренції, набувають проблеми дослідження їх конкурентного середовища.

Серед останніх досліджень оцінки конкурентного середовища слід виділити наступні. Філюк Г. досліджує конкурентне середовище в Україні, здійснюючи його оцінку переважно через призму аналізу ринкової структури [6]. Ковтун Н., Хвостенко О., досліджуючи конкуренцію в галузі легкових автомобілів, оцінюють її стан також на основі аналізу ринкової структури [1]. Ніколенко С.С., Кириченко Л.М. досліджують конкурентне середовище торговельного підприємства на основі визначення кількості підприємств на ринку, їх товарообороту, мережі магазинів, їх основних показників і ємності ринку [2]. Отже, , аналіз конкурентного середовища як в країні, так і на окремих ринках, сучасні вчені пропонують проводити переважно на основі оцінки ринкової структури. В випадку, коли оцінка розподілу ринкових часток підприємств доповнюється аналізом й інших чинників, то це

© Т.А. Дяченко , 2012

здійснюється через призму дослідження тільки діючих конкурентів на конкретному ринку в той час, коли конкурентний тиск з боку інших ринкових суб'єктів залишається поза увагою. Таким чином, питання всебічної оцінки конкурентного середовища ринку послуг ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів залишається відкритим.

Постановка задачі. Мета даної статті – виявлення конкурентної специфіки ринку послуг ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів, оцінка його ринкового конкурентного середовища.

Методологія. Методологічним підґрунтям дослідження стали метод загального й особливого, аналіз і синтез, системний підхід до аналізу економічних процесів і явищ, метод порівняння, експертних оцінок.

Результати дослідження. Для того, щоб оцінити ринкове конкурентне середовище (РКС) підприємств, що надають послуги ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів (далі – послуги ремонту), тобто середній ступінь привабливості даного ринку для них з позиції можливості протистояння конкурентному тиску діючим конкурентам, потенційним конкурентам, виробникам товарів-замінників, споживачам, постачальникам ресурсів, суб'єктам, що формують інституційно-правове середовище, необхідно проаналізувати на даному ринку специфіку тих чинників, що забезпечують можливість протидії конкурентним суб'єктам.

Ринок послуг ремонту представлений достатньо великою кількістю підприємств, що надають дані послуги, ринкові частки яких помірно диференційовані. Проте, іноземні конкуренти не чинять суттєвого тиску в зв'язку з відсутністю налагодженості стосунків між найближчими країнами-сусідами та економічною недоцільністю, пов'язаною з великими витратами на транспортування. Найбільш потужні підприємства на даному ринку використовують кооперацію з виробниками техніки, що ремонтується, з підприємствами, що надають запасні частини для неї, з науково-дослідними інститутами або самі займаються як виробництвом, так і ремонтом. Особливо активно підприємства займаються пошуком можливих шляхів для кооперації під час економічної кризи для того, щоб вижити на ринку. Послуги ремонту достатньо диференційовані за потужністю техніки, її напругою, асортиментом та номенклатурою, можливістю пристосування до специфічних потреб споживачів, особливо під час кризи (виконання робіт в короткий термін, ремонт на місці тощо). Специфіка послуг, що надаються на даному ринку така, що підприємства характеризуються низьким рівнем витрат, фондомісткості порівняно з іншими, тому бар'єри виходу з нього невисокі, а споживачі – незначними перехідними витратами в випадку зміни підприємства, що надає послуги ремонту. Ємність ринку залежить від масштабів та динаміки виробництва тих галузей, сфер, де використовують

дану техніку, основними з яких є електроенергетика, металургія, гірничо-видобувна промисловість, але в структурі народного господарства надання послуг ремонту займає незначну частку.

Бар'єри входу на ринок послуг ремонту достатньо низькі, оскільки на ньому діє велика кількість підприємств, що унеможливорює змову між ними та об'єднаний конкурентний тиск, крім того, специфіка надання даних послуг ремонту не потребує від потенційних конкурентів значного стартового капіталу. Даний ринок є достатньо привабливим для потенційних конкурентів, оскільки послуги ремонту характеризуються низьким рівнем витрат та високою прибутковістю відносно інших галузей. Специфіка даного ринку така, що послуги ремонту даної техніки не мають замінників. Можна було б розглядати як замінників нові електродвигуни, генератори і трансформатори, але їх покупка в більшості випадків не є економічно виправданою у порівнянні з послугами ремонту, особливо під час скрутного макроекономічного становища. Тому з боку виробників даної техніки як реальну загрозу ми будемо сприймати можливість здійснення ними й послуг ремонту. Пропонуємо розглядати даний конкурентний чинник як той, що впливає на ринкове конкурентне середовище з боку потенційних конкурентів.

Основними споживачами послуг ремонту є підприємства електроенергетики, металургії, гірничо-видобувної промисловості. Вони є достатньо сконцентрованими та займають суттєве місце в структурі промисловості. Так, за даними Держкомстату України [3,4,5], обсяг реалізованої промислової продукції склав 664781,5 млн. грн. у 2009р., 889098,4 млн. грн. у 2010 р., 1008313,2 млн. грн. у 2011 р.; добування паливно-енергетичних корисних копалин – 32242,2 млн. грн. та 4,8 % до всієї реалізованої продукції (2009 р.), 47672,2 млн. грн. та 5,4% (2010 р.), 53346,3 млн. грн. та 5,3 % (2011 р.); металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 130354,8 млн. грн. та 19,6 % (2009 р.), 189441,6 млн. грн. та 21,3 % (2010), 224164,8 млн. грн. та 22,2 % (2011 р.); виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 126856,9 млн. грн. та 19,1% (2009); 154513,1 млн. грн. та 17,4 % (2010 р.), 177437,1 млн. грн. та 17,6% (2011 р.). В цілому, вони є достатньо прибутковими, але в період кризи цей показник значно погіршився. У зв'язку з технологічною складністю організації роботи даних підприємств для них досить важливим є висока якість послуг ремонту, своєчасне їх виконання.

Ресурси для підприємств, що надають послуги ремонту, є достатньо доступними, що зумовлено широким вибором їх постачальників, якості ресурсів та цін на них. До основних негативних тенденцій в доступності ресурсів, можна віднести високі відсоткові ставки по короткотермінових позиках, плінність висококваліфікованих фахівців основного інженерного профілю.

В інституційно-правовому середовищі найбільшу загрозу для підприємств, що надають послуги ремонту, представляють такі тенденції: інфляційні процеси, високі податки, складність процедури стягнення дебіторських боргів, довготривала криза неплатежів в енергетичній сфері, несвоєчасне відшкодування ПДВ.

Враховуючи виявлену специфіку ринку ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів, пропонуємо провести оцінку його РКС за наступними конкурентними групами й чинниками, що входять до їх складу, використовуючи умовні позначення:

1) РКС відносно діючих конкурентів на ринку визначається проявом наступних чинників: незначна кількість конкурентів (K_1); домінування на ринку (K_2); кооперація з виробниками товарів, НДІ тощо (K_3); ємність ринку (K_4); різноманітність послуг ремонту (K_5); низькі бар'єри виходу з галузі (K_6); надання гнучких умов сплати послуг (K_7); низький рівень витрат (K_8); наявність перехідних витрат споживачів (K_9); пристосування до специфічних потреб споживачів (K_{10}); незначна конкуренція з боку іноземних підприємств (K_{11});

2) РКС відносно потенційних конкурентів визначається проявом наступних чинників: необхідність значного стартового капіталу (P_1); економія на витратах (P_2); наявність постійних замовників (P_3); недоступність ресурсів (P_4); низька прибутковість галузі (P_5); неможливість інтеграції виробників товарів, послуги ремонту яких надаються (P_6); необхідність патентів, ліцензій, стандартизації послуг (P_7);

3) РКС відносно споживачів визначається проявом наступних чинників: ємність ринків збуту споживачів (C_1); розмаїття сфер надання послуг ремонту (C_2); низька концентрація споживачів (C_3); важливість та необхідність послуг ремонту для споживачів (C_4); висока прибутковість споживачів (C_5); відсутність споживачів, що забезпечують значну частку загальної виручки від реалізації підприємства (C_6); диференціація послуг (C_7); наявність іноземних споживачів (C_8).

4) РКС відносно постачальників ресурсів визначається проявом наступних чинників: доступність трудових ресурсів (P_1); капіталу (P_2); технологій (P_3); інформаційних ресурсів (P_4);

5) РКС відносно суб'єктів, що формують інституційно-правове середовище, визначається проявом наступних чинників: досконалість процедури проведення тендерів (I_1); макроекономічна нестабільність мінімальна (I_2); низький рівень тінізації послуг ремонту (I_3); стабільність та сприятливість законодавчої бази (I_4); державна підтримка стабільності та доступності цін на ресурси (I_5); стимулююча макроекономічна політика (I_6);

Враховуючи методичний підхід до оцінки РКС, розроблений в попередніх дослідженнях, пропонуємо використати його для оцінки інтегрального показника РКС ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів:

$$PKC = \sum_{j=1}^m \beta_j \times \sum_{i=1}^{n_j} PKC_{ij} \times \gamma_{ij} \quad (1)$$

де β_j – вагомість j-тої групи конкурентних чинників, $\sum \beta_j = 1$;

PKC_{ij} – узагальнена експертна оцінка ринкового конкурентного середовища за i-тим чинником j-тої групи в балах, $PKC_{ij} = \frac{1}{1,5}$;

γ_{ij} – вагомість i-того конкурентного чинника j-тої групи, $\sum \gamma_{ij} = 1$;

m – кількість груп конкурентних чинників;

n_j – кількість конкурентних чинників в j-тій групі.

PKC за кожним конкурентним чинником пропонуємо розраховувати методом експертних оцінок за бальною шкалою від 1 до 5 таким чином: 1 бал, якщо РКС несприятливе, 2 бали – слабо сприятливе, 3 бали – помірно сприятливе, 4 – сприятливе, 5 – високо сприятливе.

Результати проведеного опитування й узагальнення думок експертів щодо оцінки РКС за кожним конкурентним чинником, коефіцієнтів вагомості як для кожної конкурентної групи, так і для чинників в ній, а також розрахунок на їх основі інтегрального показника РКС підприємств, що надають послуги ремонту, у 2009-2011 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Результати оцінки РКС підприємств, що надають послуги ремонту та технічного обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів у 2009-2011 рр.

Показ-ники	β_j	PKC^{2009}_{ij}	PKC^{2010}_{ij}	PKC^{2011}_{ij}	$PKC^{2009}_{ij} \times \beta_j$	$PKC^{2010}_{ij} \times \beta_j$	$PKC^{2011}_{ij} \times \beta_j$
1 Група показників впливу на РКС діючих конкурентів ($\beta_1=0,30$)							
K_1	0,10	3	2	2	0,30	0,20	0,20
K_2	0,10	3	3	3	0,30	0,30	0,30
K_3	0,10	5	3	3	0,50	0,30	0,30
K_4	0,10	1	2	2	0,10	0,20	0,20
K_5	0,05	4	4	4	0,20	0,20	0,20
K_6	0,10	3	4	4	0,30	0,40	0,40
K_7	0,10	3	2	2	0,30	0,20	0,20
K_8	0,10	5	4	4	0,50	0,40	0,40
K_9	0,05	2	3	3	0,10	0,15	0,15
K_{10}	0,10	4	2	2	0,40	0,20	0,20
K_{11}	0,10	5	5	5	0,50	0,50	0,50
\sum					3,50	3,05	3,05
$\sum \times \beta_1$					1,05	0,92	0,92
2 Група показників впливу на РКС потенційних конкурентів ($\beta_2=0,10$)							
Π_1	0,20	2	2	2	0,40	0,40	0,40
Π_2	0,10	5	4	4	0,50	0,40	0,40
Π_3	0,10	2	3	3	0,20	0,30	0,30
Π_4	0,20	3	2	2	0,60	0,40	0,40
Π_5	0,10	1	2	2	0,10	0,20	0,20
Π_6	0,20	2	2	2	0,40	0,40	0,40

Π_7	0,10	1	1	1	0,10	0,10	0,10
Σ					2,30	2,20	2,20
$\Sigma \times \beta_2$					0,23	0,22	0,22
3 Група показників впливу на РКС споживачів ($\beta_3=0,20$)							
C_1	0,10	3	5	5	0,30	0,50	0,50
C_2	0,10	2	2	2	0,20	0,20	0,20
C_3	0,20	2	2	2	0,40	0,40	0,40
C_4	0,10	4	4	4	0,40	0,40	0,40
C_5	0,20	2	3	4	0,40	0,60	0,80
C_6	0,10	2	3	3	0,20	0,30	0,30
C_7	0,10	3	2	2	0,30	0,20	0,20
C_8	0,10	1	1	1	0,10	0,10	0,10
Σ					2,30	2,70	2,90
$\Sigma \times \beta_3$					0,46	0,54	0,58
4 Група показників впливу на РКС постачальників ресурсів ($\beta_4=0,20$)							
P_1	0,30	4	3	3	1,20	0,90	0,90
P_2	0,40	1	3	3	0,40	1,20	1,20
P_3	0,20	2	3	3	0,40	0,60	0,60
P_4	0,10	3	4	4	0,30	0,40	0,40
Σ					2,30	3,10	3,10
$\Sigma \times \beta_4$					0,46	0,62	0,62
5 Група показників впливу на РКС суб'єктів, що формують інституційно-правове середовище ($\beta_5=0,20$)							
I_1	0,10	2	3	3	0,20	0,30	0,30
I_2	0,30	1	3	3	0,30	0,90	0,90
I_3	0,15	2	2	2	0,30	0,30	0,30
I_4	0,15	2	2	2	0,30	0,30	0,30
I_5	0,30	1	2	2	0,30	0,60	0,60
Σ					1,40	2,40	2,40
$\Sigma \times \beta_5$					0,28	0,48	0,48
$RKC^{2009} = 1,05 + 0,23 + 0,46 + 0,46 + 0,28 = 2,48$ $RKC^{2010} = 0,92 + 0,22 + 0,54 + 0,62 + 0,48 = 2,78$ $RKC^{2011} = 0,92 + 0,22 + 0,58 + 0,62 + 0,48 = 2,82$							

Результати оцінки РКС підприємств, що надають послуги ремонту, свідчать про те, що найбільш негативно на нього впливають наступні чинники: в першій групі – незначна ємність ринку, значна кількість конкурентів, складність надання гнучких умов сплати послуг; в другій – низька необхідність патентів, ліцензій, стандартизації послуг, значного стартового капіталу, можливість інтеграції виробників товарів, послуги ремонту яких надаються, висока прибутковість галузі; в третій – майже відсутність іноземних споживачів, слабе розмаїття сфер надання послуг ремонту, висока концентрація споживачів; в четвертій – недоступність капіталу; в п'ятій – слабка державна підтримка стабільності та доступності цін на ресурси, висока тінізація послуг ремонту, нестабільність та несприятливість законодавчої бази.

РКС з боку діючих конкурентів зі сприятливого у 2009 р. стало помірно сприятливим у 2010 та 2011 р. Це зумовлено тим, що саме під час макроекономічної кризи у 2009 р. на даному ринку кількість конкурентів

була меншою, ніж у звичайні роки, у підприємств різних суміжних сфер посилилась схильність до кооперації, більшість підприємств стала більше пристосовуватись до специфічних потреб споживачів, гнучких умов сплати послуг та змогла знизити рівень витрат як за рахунок вдосконалення організаційно-виробничого процесу, так і закупки більш дешевої сировини, матеріалів. РКС з боку потенційних конкурентів є слабо сприятливим за останні три роки, бо привабливість даного ринку висока, а бар'єри входу незначні. РКС з боку споживачів покращилось зі слабо сприятливого у 2009 р. до помірно сприятливого у 2010, 2011 рр., що зумовлено збільшенням кількості споживачів, підвищенням їх прибутковості та розширенням ємності їх ринків збуту. РКС з боку постачальників ресурсів покращилось зі слабо сприятливого у 2009 р. до помірно сприятливого у 2010, 2011 рр. за рахунок покращення доступності ресурсів за виключенням трудових в умовах зменшення рівня безробіття в країні. РКС з боку суб'єктів, що формують інституційно-правове середовище, покращилось з несприятливого у 2009 р. до слабо сприятливого у 2010, 2011 рр. у зв'язку з поступовим виходом з дна макроекономічної кризи.

Таким чином, розрахунок інтегрального показника РКС підприємств, що надають послуги ремонту, з урахуванням як бальних оцінок, так і коефіцієнтів вагомості, свідчить про те, що у 2009 р. він дорівнює двом балам, а значить є слабо сприятливим, а у 2010, 2011 рр. відбувається його послідовне покращення до помірно сприятливого, бо він становить уже 3 бали.

Висновок. В роботі виявлено специфіку конкурентного оточення підприємств, що надають послуги ремонту, а саме – діючих та потенційних конкурентів, виробників товарів-замінників, споживачів, постачальників ресурсів та суб'єктів, що формують інституційно-правове середовище. Що дало змогу провести оцінку його РКС, яке із слабо сприятливого у 2009 р. послідовно покращилось до помірно сприятливого у 2010, 2011 рр. Визначення конкурентних позицій конкретних підприємств на даному ринку з урахуванням їх РКС може бути напрямом подальших досліджень.

Список літератури: 1. Ковтун Н. Використання статистичної інформації для побудови конкурентної карти ринку [Електронний ресурс] / Н. Ковтун, О. Хвостенко // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка. – 2011. – №124-125. – С.21 – 25. – Режим доступу до журн.: papers.univ.kiev.ua/ekonomika/10852.pdf 2. Ніколенко С.С. Оцінка конкурентного середовища торговельного підприємства [Електронний ресурс] / С.С. Ніколенко, Л.М. Кириченко // Економічний простір. – 2012. – №60. – С.207 – 219. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2012_60/zmist.htm 3. Обсяг реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності за січень–грудень 2009 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> 4. Обсяг реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності за січень–грудень 2010 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> 5. Про соціально-економічне становище України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим

доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> 6. Филлюк Г.М. Оцінка конкурентного підприємницького середовища в Україні: методологічні аспекти / Г.М. Филлюк [Електронний ресурс] // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка. – 2011. – №124-125. – С.19 – 21. – Режим доступу до журн.: papers.univ.kiev.ua/ekonomika/10852.pdf

Надійшла до редколегії 17.09.2012

УДК 620.92

В.Г. ДЮЖЕВ, канд.екон.наук, проф. кафедри ОПиУП НТУ «ХПИ»,
Харьков

ВОЗМОЖНОСТИ И ХАРАКТЕРИСТИКА МИРОВЫХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ НЕТРАДИЦИОННОЙ ВОЗОБНОВЛЯЕМОЙ ЭНЕРГЕТИКИ

В статье рассматриваются комплексные возможности реализации потенциала нетрадиционной возобновляемой энергетики (НВЭ). Показаны критерии эффективности, основные мировые тенденции с учетом их проявления в рамках стран-лидеров по технологиям НВЭ.

Ключевые слова: нетрадиционная возобновляемая энергетика (НВЭ), критерии эффективности НВЭ, энергетическая безопасность, индикаторы развития НВЭ, приоритеты инвестирования.

У статті розглядаються комплексні можливості реалізації потенціалу нетрадиційної відновлювальної енергетики (НВЕ). Показані критерії ефективності, основні світові тенденції з урахуванням їх прояви в рамках країн-лідерів за технологіями НВЕ.

Ключові слова: нетрадиційна поновлювана енергетика (НПЕ), критерії ефективності НПЕ, енергетична безпека, індикатори розвитку НПЕ, пріоритети інвестування.

The article considers the feasibility of building integrated alternative renewable energy (ARE). Showing the performance criteria, the main global trends with regard to their symptoms within a country leading in technology ARE.

Keywords: proceeded in untraditional energy (PUE), criteria of efficiency of PUE, power safety, indicators of development of PUE, priorities of investing.

Введение. Для устойчивого развития экономики одним из основных направлений развития энергетики должно стать формирование мощностей нетрадиционной возобновляемой энергетики (НВЭ), способной играть значительную роль в повышении доли чистой энергии в мировом топливно-энергетическом балансе и в экологизации топливного сектора.

Анализ существующих исследований в данной области свидетельствует о значительном внимании к проблеме использования технологий НВЭ, а именно: Андреева Э. А., Завлин П. М., Джазовская И. Н., Захарин С. В., Кондрашов О. М., Масленникова Н.П., Перерва П.Г., Рыжих В.М., Третьак В. П., Фильберт Л.В., Хотяшева А.Н., Яковлев А.И. и другие.

Постановка задачи. Целью работы является формирование

© В.Г. Дюжев, 2012